

**ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, КУРСАНТІВ І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ
СИЛ УКРАЇНИ, ПРАЦІВНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР**

УДК 37.015.311:796.85 (Запорозька Січ)

*Зоя Діхтяренко,
Віктор Постовий,
м. Київ*

**ГОТОВНІСТЬ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ ЗАКЛАДЕНО В УНІКАЛЬНОСТІ
СИСТЕМИ ХОРТИНГУ – ДАВНІ ТА СЛАВНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ КОРЕНІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

*Історія – скарбниця наших діянь,
свідок минулого, приклад і повчання для сьогодення,
застереження для майбутнього
(Мігель де Сервантес)*

Постановка проблеми. Найбільш цінним для людей завжди було і є фізичне та духовне здоров'я. В їх діалектичній єдності не можна надати пріоритет жодному з компонентів. Тільки в гармонії фізичного та духовного існує повноцінна особистість, сутність якої виражається в різнобічній діяльності. Упродовж історичного розвитку людина як жива істота еволюціонувала до homo sapiens, збагачуючи і своє фізичне ество. Залежно від географічних, природних і соціально-економічних умов, психологічного складу в кожного народу творилася самобутня культура збереження та зміцнення здоров'я. Етнопедagogіка фізичної культури кожного народу визначає найбільш важливі й універсальні види рухової активності та методи їх використання з метою інтенсифікації біологічного, психічного, естетичного та морального впливу на формування особистості дітей і дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомий дослідник розвитку фізичної культури різних народів професор В. Елашвілі твердить, що „... немає в світі народу, в якого б не було своїх різновидів фізичних вправ і рухливих ігор, які складають один із елементів національної культури та побуту“ [10]. До цих проблем постійно звертаються вчені-дослідники як загальної історії педагогіки, так і історії спорту, фізичного виховання, історії й методик окремих видів спорту. Досить інтенсивно досліджувалась, як у попередні роки, так і сьогодні, історія фізичного виховання українського народу (В. Антонович, 1991, Е. Вільчковський, 1986, Є. Жорський, 1933, В. Кузь, 1993, Є. Приступа, 1991, Ю. Руденко, 1993, З. Сергійчук, 1993, М. Солопчук, 2001, М. Стельмахович, 1985, А. Цьось, 1994, Б. Шиян, 2001 та ін.), народів Закавказзя (В. Елашвілі, 1973; Ф. Агапов, 1971; К. Атоян, 1965; В. Корєєв, 1986 та ін.), етносів Росії (Т. Абсалямов, 1963; Ф. Гутієв, 1968; С. Калмиков, 1986; А. Белов, 1991 та ін.), а також середньої Азії (Т. Суяркулов, 1968; М. Танікєєв, 1957; Н. Турсунов, 1964; Х. Анурхулов, 1993) та ін. До цих проблем свого часу зверталися такі видатні українські вчені, як М. Грушевський, І. Крип'якевич, І. Огієнко, М. Семчишин, Є. Сявавко, В. Наулко, Б. Ступарик та ін.

Так, академік М. Грушевський, досліджуючи початки фізичної культури первісних людей, підкреслював, що „... мистецтво словесне ґрунтується на ритмі в русі: на ритмі в часі, а не в просторі. Се, крім поезії, в широкім значенні тоніка взагалі: музика, спів і танець... Починається з так званої гри, забави примітивної людини, в котрій, одначе, елемент забави глибоким способом сполучається з методами інтенсифікації та найголовніше – використання людської енергії“ [2]. Таким чином, такий глибокий підхід до розуміння сутності фізичного, матеріального, рухового, смислового, естетичного та мистецького елементу фізичного розвитку людини допомагає досягнути істинну природу фізичного виховання, як спеціально організовану систему. Це теоретичне й, водночас, методологічне розуміння сутності, значення руху в історії фізичного виховання дітей та молоді спрямовує нашу увагу до пошуку особливостей національного в цьому процесі.

Мета статті: звернути увагу на дослідження науковців і акцентувати: в добу козаччини в Україні на високому рівні формувалася готовність до захисту Вітчизни у дітей та молоді, що відображається в основній меті хортингу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження наскальних малюнків (Кам'яна Могила (Запорізька обл.) та ін.), інші археологічні знахідки (кімерійська, скіфська, сарматська, трипільська, зарубинецька, черняхівська культури), глибоке вивчення, аналіз фольклору, традицій фізичного та духовного виховання й розвитку дітей, юнаків і дорослих допомагає нам збагнути світогляд, організацію й спосіб життя прадавніх українців. Адже, малювання, графіка, знаряддя праці, побуту свідчать і про антропологію населення, домірність і гармонію тіла для рухової діяльності, смак і довершеність у мистецтві, світосприйманні, уявленнях людей про їх значення в реальному та потойбічному житті. До того ж, потойбічне уявлялося людям як ідеальне. В наскальних пам'ятках динаміка людини виражала в гамі рухові можливості всього тіла. Не дивлячись на тематичну та навіть мистецьку подібність наскального малювання й графіки в різних народів, у них є щось особливе, властиве досліджуваним регіонам. Це й не дивно, адже в певний період розвитку суспільства зростає проникнення та взаємозбагачення як професійних, так і народних форм фізичної культури українців [12].

Багатство археологічної культури свідчить про те, що територія України вже в палеоліті належала до високорозвинених територій світу. „Не дивлячись на те, що лук був винайдений в кінці палеоліту (12–8 тис. р. до н. е.), його й тепер використовують у спортивних заняттях, а діти його люблять, особливо навесні та восени“ [4]. На жаль, після досліджень і висновків М. Грушевського з цього питання мало що змінилося. Натомість, спостерігається повальне захоплення іноземними видами спорту, особливо єдиноборствами, боротьбою „без правил“ та штучно створюваними видами спорту, без урахування національних особливостей молоді, психології народу.

Особливого значення для нас, українців ХХІ ст., набуває нове глибоке вивчення всіх літературних джерел, у яких ідеться про територію та населення стародавньої України. Існує значна кількість досліджень і записів зарубіжних мандрівників про народи, що жили на землях Київської Русі. Так, у вірменських, арабських, грецьких, римських і навіть єгипетських джерелах можна знайти багато цікавих відомостей про антропологію, звичаї, традиції, заняття стародавніх українців, їхнє військове мистецтво, силу, витривалість, духовність, культуру та ін. Про українців-козаків, їх фізичні, моральні та духовні якості французький інженер і картограф Гійом-Левассер де Боплан, автор книги „Опис України“ (1650 р.), свідчить: „Єднаючи з хитрим і гострим розумом щедрість і безкорисність, козаки страшенно люблять свободу: смерть вважають кращою за рабство... Будовою тіла міцні, легко переносять холод і голод, спеку і спрагу; на війні невтомні, відважні, хоробрі, або ліпше сказати, зухвалі та мало дорожать своїм життям... Небагато їх вмирає на ліжку та то у великій старості, більша частина залишає свої голови на полі честі... “. Інший історик пише, що „вони великі тілом, русяві, гарні люди... “ [3].

У різних джерелах [4; 10; 11] знаходимо відомості й про спеціальну підготовку юнаків на Запорозькій Січі. Як відомо, при церкві Святої Покрови, розташованій на терені Запорізької Січі, існувала Січова школа. С. Сірополко, досліджуючи систему виховання в цій школі підкреслює, що: „... молодиків у школі та поза школою вчили: Богу добре молитися, на коні реп'яхом сидіти, шаблею рубати й відбиватися, з рушниці гострозоро стріляти та списом добре колоти“. Поряд із вправами для вдосконалення володінням вогнепальною зброєю застосовувались спеціальні фізичні вправи для вміння володіти холодною зброєю, правити човном, швидко плавати в різноманітних умовах, веслувати, добре маскуватися. Після шкільних занять відводився час для рухливих ігор та забав, у ігрових ситуаціях учні моделювали бойові дії козаків: наступ на ворога, оборону; влаштовували змагання (пірнання з доставанням якого-небудь предмету; пірнати та ховатися на тривалий час під водою, дихаючи через очеретину; щовесни – веслування поперек бурхливої річки), демонстрували фізичну силу.

Таким чином, щоденне „муштрування“ розуму та духу сприяли гарній підготовці молоді до гідного проходження ініціації – ритуал посвяти юнаків у воїни. Адже, в ті давні часи українському народу потрібна була повсякденна готовність до відсічі нападникам (одна з головних причин), із чим у багатьох народів пов'язана ця традиція – пройти цілий ряд фізичних і духовно-вольових випробувань (метання списа, каміння, вміння долати високі та водні перешкоди, довго бігати, піднімати важкі предмети, силові єдиноборства без зброї та зі зброєю, боротьба, двобій, переслідування ворога, виживання одному в природі (від десяти днів до кількох місяців), українські народні рухливі ігри, тощо).

Отже, юнаки, пройшовши ініціацію та ставши справжніми чоловіками, відчували повагу всіх до себе, власну відповідальність перед Богом, українським народом і козаками за довір'я та взяття їх у лави козацького війська, яке мало на озброєнні шаблі, списи, вогнепальну зброю (мушкети, пістолі, самопали, рушниці, артилерію), клепи (бойові молотки), якірці та рогульки, що застосовувалися проти ворожої кінноти. Високого рівня козаки досягали в мистецтві ведення бойових дій на воді: фізичний гарт і знання в мореплаванні дозволяли їм на невеликих суднах перетинати море та нападати на турецькі й татарські фортеці. Шлях від гирла Дніпра до Малої Азії козаки на своїх чайках долали за 35–40 годин, тобто за одну годину проходили 13–15 кілометрів моря. Є навіть свідчення, що запорожці використали в походах проти Туреччини підводні човни набагато раніше, ніж це було в Західній Європі. У козацькому війську не було вузької спеціалізації: залежно від обставин, козаки були „кіннотниками в степу, стрільцями в горах, моряками в воді“ та однаковою мірою володіли „луком, шаблею, списом, а особливо рушницею“. В мирні дні, як правило, козаки свій вільний час присвячували фізичній підготовці: „об'їжджали коней, вправлялися в стрільбі, фехтуванні на шаблях, значне місце серед козацького життя займали промисли: мисливство та рибальство.

Найулюбленішими розвагами в козаків були українські народні рухливі ігри та змагання на силу, витривалість, спритність, швидкість, хитрість, гостроту розуму тощо. Ці своєрідні змагання-герці були улюбленою розвагою серед козаків різного віку, де вони „пописувалися“ один перед одним силою тіла та рук у дужанні чи кулачництві, шермі (фехтуванні) чи веслуванні, влучністю ока у стрільбі, їздою верхи. Козаки використовували крім народних фізичних вправ й інші засоби вдосконалення та загартування: вмивання та обливання холодною водою, сон на свіжому повітрі тощо.

Серед козаків були поширеними багато видів народної боротьби, а саме: бої навкруги, „навхрест“, „на ременях“, але вершиною всього було бойове мистецтво, яке перевірялося в своєрідних змагальних двобоях (на кулаках), тобто без зброї. У таких сутичках дозволялися всі природні прийоми з застосуванням ударів, захватів та кидки. Як справедливо зауважує Д. Яворницький, життя запорізького козака стало „своєрідним аскетизмом“, яким були не притаманні розкіш і надмірність у побуті. Головними рисами їх побуту були поміркованість і постійне військово-фізичне вдосконалення. Найтяжчим злочином вважали зраду козацтва, Вітчизни.

Звернемо увагу, що військово-спортивна підготовка запорожців виступає як системно завершена педагогічна структура, в якій можна виділити наступні компоненти:

- 1) початковий відбір, де першочергового значення надавалось рівню розвитку тілесних і моральних якостей;
- 2) традиційно-народний здоровий спосіб життя з чітко окресленими народними звичаями та використанням сил природи (водні процедури, очищення та загартування водою, сон на свіжому лоні гір, поміркованість у харчуванні та вживанні алкоголю, дотримання постів);
- 3) національні за своїм змістом специфічні засоби та методи військово-фізичної підготовки (герці, народні фізичні вправи, народна боротьба, двобій на кулачки).

У системі військово-фізичної підготовки переважали ігрові та змагальні форми використання народних фізичних вправ, часто в поєднанні з пісенним і музичним супроводом. Спрямованість військово-фізичної підготовки козаків окреслювалась досягненням досконалості в гармонійному розвитку моральних і фізичних якостей,

вдосконаленні життєво необхідних рухових навичок у плаванні, бігу, їзді верхи, а також майстерному володінні різноманітними видами зброї. Важливою рисою систематичної військово-фізичної підготовки запорожців є практична реалізація принципу гармонійного виховання особистості, яка найповніше може бути простежена в діяльності Січової школи, де поруч із загальноосвітніми дисциплінами, багато уваги надавалось фізичному вихованню майбутніх козаків [11].

З часу свого виникнення (XV століття) Січ була осередком, звідки починалися всі виступи проти поневолювачів України. А російський царизм прагнув знищити Запорозьку Січ, яка завжди була та залишається для українців символом нескореності та сакральним центром і місцем народження козацької доблесті на острові Дніпра Хортиця. У наші дні слово „хортиця“ асоціюється з лицарством і самопожертвою, відвагою та вихованням могутніх і вольових чоловіків. Саме тому українське спортивне єдиноборство хортинг символічно назване на честь місця проведення всіх прадавніх козацьких двобоїв, відкритого майдану, живого кола з козаків – „хорту“, в який вони збиралися для виявлення найсильніших, і на честь найбільшого острова на Дніпрі „Хортиця“.

Таким чином, будучи порівняно молодим видом спорту, хортинг має давні та славні історико-культурні корені українського народу, як у Японії – дзюдо, карате, в Китаї – ушу, в Кореї – тхеквондо тощо. Ідея виникнення хортингу як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій козаків, що передавалися з покоління у покоління. Народна традиція, й не обов'язково військова, – це явище, яке формується не роками, а століттями, й вирізняється винятковою живучістю. Зі зміною умови життя народів традиція дещо трансформується, але продовжує жити в новій формі. Довгі роки радянська влада вела боротьбу з козацтвом – у козаків відібрали коней, зброю, заборонили вести традиційний спосіб життя. Ось тут і проявилася сила й живучість традиції. Не маючи можливості вести традиційний спосіб життя, козака молодь стала займатися спортом – хортингом. Система підготовки, виховання характеру в найжорстокіших рукопашних двобоях, у яких дозволялася вся можлива техніка самооборони, вдосконалення майстерності та надбання змагального духу запорозьких козаків лягли в основу хортингу як виду спорту.

Сучасний український хортинг – це не копія чогось іншого, а еталон самобутньої спортивної та бойової техніки. Водночас хортинг став тим середовищем, в якому продовжила своє життя козака військова традиція, пов'язана з верховою їздою, умінням вести двобій холодною та вогнепальною зброєю. Становлення вітчизняного хортингу відбувалося з 2008 по 2015 рік у відриві від світового культу єдиноборств. Опорою для сучасного хортингу стала українська вітчизняна традиція кулачних боїв, які були надзвичайно популярні у Київській Русі, а далі з появою козацтва – традиція Війська Запорозького та славетної Запорозької Січі. Майже кожен чоловік у той час брав участь у стінках і був бійцем-кулачником. Розробка правил змагань із хортингу, а також його кваліфікаційна система спрямовані виключно на природний винахід техніки самозахисту та спортивних прийомів єдиноборства, ініціатором якого виступив президент Всесвітньої федерації хортингу, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України – Е. Єрмоєнко.

Нині основна мета хортингу – популяризація та підвищення ролі фізичної культури і спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відволікання від шкідливих звичок, виховання особистості в дусі добропорядності й патріотизму.

За короткий час існування хортинг охопив фізкультурно-оздоровчою та навчально-виховною діяльністю багато населених пунктів України, спортивні клуби хортингу працюють в усіх областях України. Видатні поети і музиканти України склали вірші та написали пісні про вид спорту хортинг, він має свої відмітні атрибути, емблему, прапор, гімн і марш, відомі художники пишуть картини на тематику національного виду спорту України. Сучасний хортинг ділиться на два різновиди – аматорський та професійний. Найпотужніші українські військові та козацькі традиції стали фундаментом для створення

вітчизняної школи аматорського (любительського) хортингу, однією з кращих у світі. Професійний же хортинг виріс із традицій видовищних боїв, в яких у стародавній Київській Русі приймали участь самі ж князі.

Таким чином, українці – унікальна бойова нація, воїни якої ніколи не брали участь у боях, де існували грошові ставки з потіхою глядачів – це ганебно, мерзотно, принизливо тощо. А отже, в Україні та за її межами змагання з хортингу проводяться для вікових категорій: 6–7, 8–9, 10–11, 12–13, 14–15, 16–17, 18–35 та старше. Звернемо увагу на такий факт, що за короткий час існування хортинг охопив фізкультурно-оздоровчою та навчально-виховною діяльністю багато населених пунктів України, спортивні клуби хортингу працюють в усіх областях України (ним займаються до 50 тис. осіб).

Унікальність системи хортингу в Україні визначає її соціальну цінність, а саме: популяризація здорового способу життя та виду фізичної активності, яка веде до досягнення моральних і професійно-ділових висот; національно-патріотичне виховання підростаючого покоління; розвиток спортивної дисципліни, способу оздоровлення населення, виду єдиноборств для підготовки підростаючого покоління до служби у лавах Збройних Сил України, розвиток самодисципліни; розвиток форми спеціальної фізичної підготовки співробітників державних відомств, органів і установ, у тому числі співробітників органів безпеки та правопорядку; розроблення та здійснення ефективних соціально орієнтованих заходів, спрямованих на використання роботи спортивних клубів, організацій, фахівців, спортсменів хортингу з метою популяризації здорового способу життя, профілактики негативних проявів серед молоді; участь у підготовці та проведенні на території України спортивних змагань, турнірів, що відповідають високим професійним і організаційним стандартам; організація та проведення семінарів, конференцій, різних зустрічей з проблематики популяризації та розвитку хортингу в Україні, а також із метою підвищення кваліфікації тренерського та суддівського складу; участь у створенні тематичних радіо- і телепередач, матеріалів у друкованих ЗМІ, поліграфічної та іншої продукції, спрямованої на розвиток і популяризацію хортингу; створення фінансово-економічної бази для ефективного здійснення цільових програм і проектів із розвитку спорту в Україні, зміцнення здоров'я нації; представлення та захист соціальних і громадянських прав й інтересів спортсменів, фахівців хортингу.

Потенційні групи прихильників хортингу: спортсмени: аматори та професіонали, які займаються хортингом; діти, підлітки та молодь, які мають інтерес і бажають займатися хортингом; люди зрілого віку, які займалися в молодості хортингом; представники спецслужб, у систему підготовки яких входить оволодіння навичками бойового хортингу; військовослужбовці строкової служби та контрактники, які займаються або охочі займатися хортингом; сім'ї; загальноосвітні школи, ліцеї, гімназії; середні професійні навчальні заклади: училища, коледжі; цивільні вищі навчальні заклади: університети, академії, інститути; військові вищі навчальні заклади Міністерства оборони України; вищі навчальні заклади силових відомств і структур: СБУ, МВС, Прокуратура України, МНС, Мін'юст, Податкова служба України та інші; громадські об'єднання, спілки, асоціації працівників силових структур та приватні служби безпеки; органи і служби безпеки великих державних і недержавних компаній і корпорацій; органи і служби безпеки банків; науково-виробничі об'єднання військово-промислового комплексу України; органи та структури державної, регіональної та муніципальної влади й управління; всеукраїнські, регіональні та муніципальні бібліотечні мережі; туристичні компанії; готелі, мотелі, кемпінги тощо; авіаційні та залізничні перевізники, пасажирські суднові компанії.

Список може бути розширений і доповнений відповідними організаціями та установами інших країн Європи і світу.

В міжнародному спортивному співтоваристві хортинг розвиває Всесвітня федерація хортингу (World Horting Federation), яка заснована в Україні у м. Києві. Вона є міжнародною громадською організацією фізкультурно-спортивного спрямування, яка розвиває та культивує хортинг у світовій класифікації змішаних спортивних єдиноборств. Основною метою федерації є здійснення комплексної програми популяризації хортингу як самостійного виду спорту на міжнародній арені [1; 5– 14, с. 8–14, 23–24].

Висновки:

1. Запорозька Січ – місце, де формувалися в наших пращурів воєнні таланти, карбувалися сталеві характери, гармонійно розвивалася особистість, яка над усе цінувала – високу духовність українців, їх любов до рідної землі, культури, мови, синівську та дочірню любов до Батьківщини тощо.
2. Складові української народної фізичної культури: національний ідеал духовної і тілесної досконалості людини, система народних знань про фізичний розвиток і виховання, народні засоби і методи тілесного вдосконалення людини сприяли становленню і вдосконаленню високопрофесійної військово-фізичної підготовки козаків Запорізької Січі.
3. В добу козаччини в Україні функціонувала ефективна система народної фізичної культури, основу якої складали віковічні звичаї та традиції українців у справі тілесного, морального й духовного виховання. Під час навчання в Січовій школі органічно поєднувалися елементи фізичного гарту, військового вишкілу із освітньою підготовкою майбутніх лицарів. Січові школи (на 1768 рік налічувалось 44 церкви, а за запорізькими звичаями та за звичаями всієї України при кожній церкві відкривалася та функціонувала школа, яка налічувала до 50 дітей), стоячи глибоко на національних традиціях українського народу, були своєрідними військово-освітніми, навчально-виховними закладами, де реалізувалася прогресивна європейська ідея гармонійного розвитку особистості. Справжнім козаком ставав лише той, згідно різноманітних свідчень істориків, хто пропливав пороги Дніпра, пройшов семирічну підготовку, здійснив морський похід. Окремі козаки, вільні від шлюбних зв'язків, метою свого життя вважали максимальний фізичний та психофізичний розвиток. Вони настільки розвивали свої внутрішні можливості, що володіли чарами та ставали характерниками. Боротьба характерників із ворогами, що вважалася вершиною козацьких бойових мистецтв, ще мала назву „господар ночі“. Козаки-характерники володіли екстрасенсорними вміннями, впливали на моральну сторону особистості противника, старались налякати ворога, навести на нього „ману“ [11].
4. Хортинг – це чудовий інструмент вирішення проблем виховання молодого покоління, підготовка його до захисту Вітчизни, оскільки спорт відволікає хлопців і дівчат від вулиці, відкриваючи їм можливість повноцінно проявити свої таланти та реалізувати свої можливості, відчути себе великими спортсменами, здатними захищати честь своєї Батьківщини. Будучи, порівняно, молодим видом спорту, хортинг має давні та славні історико-культурні корені. Сучасний український хортинг – це не копія чогось іншого, а еталон самобутньої спортивної та бойової техніки. Водночас він став тим середовищем, в якому продовжила своє життя козака військова традиція, пов'язана з верховою їздою, вмінням вести двобій холодною та вогнепальною зброєю. Хортинг є важливим засобом підвищення соціальної та трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, етичних і творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами та зміцнення миру [1; 5–14, с. 7–13].

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. У перспективі передбачається: на основі теоретичних досліджень і узагальнень розробляти сценарії спортивних патріотично-виховних свят, що формуватимуть готовність до захисту Вітчизни в дітей та молоді й будуть проводитися тренерами (інструкторами) з хортингу під час різних масових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі: посібник / [уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець]. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 232 с. ; табл., рис.

2. Грушевський М. Історія української літератури : у 6-ти т. / М. Грушевський. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1 – 392 с.
3. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11-ти т., 12 кн. / М. С. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1991. – Т. 1. – 736 с.
4. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11-ти т., 12 кн. / М. С. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1992. – Т. 2. – 640 с.
5. Діхтяренко З. Виховання патріотизму в дітей 5–11 років життя у фізкультурно-патріотичному гуртку „Оздоровчий хортинг“ / З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 4. – С. 110–125.
6. Діхтяренко З. Виховання патріотизму у молодших школярів (на прикладі хортингу) / З. Діхтяренко // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – № 83. – Ч. 1. – С. 8–12.
7. Діхтяренко З. Вплив патріотизму на формування суті поліцейського хортингу / З. Діхтяренко // Матеріали науково-практичного семінару, присвяченого Першому чемпіонату України з поліцейського хортингу / [ред. колегія: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – С. 9–15.
8. Діхтяренко З. Патріотичне виховання молодших школярів у процесі тренувань хортингом / З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 3. – С. 184–195.
9. Діхтяренко З. М. Формування навичок здорового способу життя засобами фізкультурно-оздоровчої роботи на прикладі педагогічного досвіду роботи НВК № 24 (на засадах хортингу) : метод. посіб. / З. М. Діхтяренко, І. С. Данилюк, Н. І. Скляр; за заг. ред. З. М. Діхтяренко. – К. : Паливода А. В., 2015. – 324 с.
10. Элашвили В. И. Традиции грузинской народной физической культуры и современной / В. И. Элашвили. – Тбилиси : Мецниереба, 1973. – 307 с.
11. Електронний фонд бази даних Української Національної Федерації Хортингу. Федерація твоєї Батьківщини. Запорізька Січ та її військові і тренувальні традиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.horting.org.ua/node/1292>.
12. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи Хортинг для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів : навч. вид. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
13. Оржеховська В. Концепція національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу (проект) / В. Оржеховська, Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, З. Діхтяренко, О. Мельник // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 5. – С. 17–34.
14. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2015. – 544 с.

REFERENCES

1. Zubalii, M., Ivashkovskiy, V., Ostapenko, O., Tymchuk, M., Shapovalov, B., Dikhtiarenko, Z., & Bilotserkivets, I. (2016). *Viiskovo-patriotychnе vykhovannia uchniv u pozaklasnii roboti* [Military-patriotic education of students in out-of-class activities]. Kyiv: Palyvoda A. V.
2. Hrushevskiy, M. (1993). *Istoriia ukrainskoi literatury: Vol. 1* [History of Ukrainian literature]. Kyiv: Lybid.
3. Hrushevskiy, M. S. (1991). *Istoriia Ukrainy-Rusy. Vol. 1* [History of Ukraine-Rus]. (Vols. 1–2). Kyiv: Naukova dumka.
4. Dikhtiarenko, Z. (2015). *Vykhovannia patriotyizmu v ditei 5–11 rokiv zhyttia u fizkulturno-patriotychnomu hurtku „Ozdorovchyi khortynh“* [Patriotic education of children of 5–11 years old at the circle of physical training „Recreational horing“]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 4* (pp. 110–125). Kyiv: Palyvoda A. V.

5. Dikhtiarenko, Z. (2015). Vykhovannia patriotyzmu u molodshykh shkoliariv (na prykladi khortynhu) [Patriotism Education in primary school children (for example Horting)]. In *Problemy osvity: Vol. 83* (pp. 8–12). Kyiv.
6. Dikhtiarenko, Z. (2015). *Vplyv patriotyzmu na formuvannia suti politseiskoho khortynhu* [Influence of patriotism on the formation of the essence of the police horting]. *Materialy naukovopraktychnoho seminaru, prysviachenoho Pershomu chempionatu Ukrainy z politseiskoho khortynhu* [Materials of the scientific-practical seminar devoted to the First Ukrainian Championship of Police Horting] (pp. 9–15). Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Dikhtiarenko, Z. (2015). Patriotychne vykhovannia molodshykh shkoliariv u protsesi trenuvan khortynhom [Patriotic education of junior purples in the training process of Horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 3* (pp. 184–195). Kyiv: Palyvoda A. V.
8. Dikhtiarenko, Z. M., Danyiuk, I. S., & Skliar, N. I. (2015). *Formuvannia navychok zdorovoho sposobu zhyttia zasobamy fizkulturno-ozdorovchoi roboty na prykladi pedahohichnoho dosvidu roboty NVK № 24 (na zasadakh khortynhu)* [Formation of healthy lifestyle means sports and recreation activities on the example of teaching experience EC number 24 (on the basis Horting)]. Kyiv: Palyvoda A. V.
9. Elashvyly, V. Y. (1973). *Tradysii hruzynskoi narodnoi fizycheskoi kultury i sovremennoi* [Traditions of Georgian folk and modern physical culture]. Tbylisy : Metsniereba.
10. *Elektronnyi fond bazy danykh Ukrainskoi Natsionalnoi Federatsii Khortynhu. Federatsiia tvoiei Batkivshchyny. Zaporizka Sich ta yii viiskovi i trenuvalni tradytsii* [Electronic fund of database of Ukrainian horting federation. Federation of your homeland. Zaporizhzhya Sich and its military and training traditions]. Retrieved from <http://www.horting.org.ua/node/1292>.
11. Yeromenko, E. A. (2012). *Navchalna prohrama hurtkovoї (seksiynoi) roboty Khortynh dlia uchniv 1–11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [The training program of circle (sectional) work Horting for pupils 1–11 grades of secondary schools]. Kyiv: Palyvoda A. V.
12. Orzhekhovska, V., Fedorchenko, T., Yeromenko, E., Dikhtiarenko, Z., & Melnyk, O. (2016). Kontseptsiiia natsionalnoi filosofii vykhovannia ditei ta molodi v Ukraini na zasadakh khortynhu (proekt) [The concept of national philosophy of education of children and youth in Ukraine on the basis of Horting (project)]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriia i metodyka hortynhu: Issue 5* (pp. 17–34). Kyiv: Palyvoda A. V.
13. Petrochko, Zh. V., & Yeromenko, E. A. (2015). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukraintsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.

Зоя Діхтяренко, Віктор Постовий.

Готовність до захисту Вітчизни закладено в унікальності системи хортингу – давні та славні історико-культурні корені українського народу.

У статті звертається увага на дослідження науковців із історії фізичного виховання українського народу. Автори статті акцентують, що в добу козаччини в Україні функціонувала ефективна система народної фізичної культури, основу якої склали вікові звичаї та традиції українців у справі тілесного, морального й духовного виховання. Під час навчання в Січовій школі органічно поєднувалися елементи фізичного гарту, військовий вишкіл із освітньою підготовкою майбутніх лицарів. Розглянуто походження порівняно молодого виду спорту, хортинг, який має давні та славні історико-культурні корені українського народу; перераховано унікальність системи хортингу в Україні через її соціальну цінність та потенційні групи його прихильників. Беззаперечний факт, що за короткий час існування хортинг охопив фізкультурно-оздоровчою та навчально-виховною діяльністю багато населених пунктів України, спортивні клуби хортингу працюють в усіх областях України (нім займаються до 50 тис. осіб). Нині основна мета хортингу – популяризація та підвищення ролі фізичної культури і спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відволікання від шкідливих звичок, виховання особистості в дусі доброрядності й патріотизму.

Ключові слова: острів „Хортиця“, козаки, Запорозька Січ, хортинг, національний вид спорту України, готовність до захисту Вітчизни, історія фізичного виховання українського народу; патріотичне, тілесне, моральне та духовне виховання, Січова школа.

Zoya Dihtyarenko, Viktor Postovyy.

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Berlynskoho Str. 9, Kyiv, Ukraine).

The readiness to protect the Fatherland lies in the uniqueness of the Horting system – the ancient and glorious historical and cultural roots of the Ukrainian people.

The article draws attention to the research of scholars of the history of physical education of Ukrainian people. The authors emphasize that the time of the Cossacks in Ukraine operated an effective system of public physical education, the basis of which constituted eternal Ukrainian customs and traditions of the body, moral and spiritual education. While studying at the Sich school the elements of physical hardening, military training and educational preparation of future Cossacks were organically combined. The authors considered the origin of a relatively young sport Horting, which has long and glorious historical and cultural roots of Ukrainian people. The authors considered Horting as a unique system in Ukraine through its social value and potential of its adherents. The undisputed fact is that in a short time of existence Horting covered sports, recreational and educational activities of many locations of Ukraine, Horting sports clubs operating in all regions of Ukraine (it involved 50 thousand people). Now the main objective of Horting is promotion and enhancement of the role of physical culture and sports, patriotic education, involvement of children and young people to a healthy lifestyle, distraction of bad habits, education of the individual in the spirit of integrity and patriotism.

Key words: Khortytsia island, Cossacks, Zaporizhian Sich, Horting, national sport of Ukraine, commitment to defending the homeland, history of physical education, Ukrainian people; patriotic, physical, moral and spiritual education, Sich school.

Зоя Дихтяренко, Виктор Постовой.

Готовность к защите Отечества заложено в уникальности системы хортинга – давние и славные историко-культурные корни украинского народа.

В статье обращается внимание на исследование ученых из истории физического воспитания украинского народа. Авторы статьи акцентируют, что в часы казачества в Украине функционировала эффективная система народной физической культуры, основу которой составляли вековые обычаи и традиции украинцев в делах телесного, нравственного и духовного воспитания. Во время учебы в Сечевой школе органически сочетались элементы физической закалки, военной подготовки с образовательной подготовкой будущих рыцарей. Рассмотрены происхождения сравнительно молодого вида спорта, хортинг, который имеет давние и славные историко-культурные корни украинского народа; перечислено уникальность системы хортинга в Украине из-за ее социальную ценность и потенциальные группы его сторонников. Неоспоримый факт, что за короткое время существования хортинг охватил физкультурно-оздоровительной и учебно-воспитательной деятельностью многие населенные пункты Украины, спортивные клубы хортинга работают во всех областях Украины (им занимаются до 50 тыс. человек). Сейчас основная цель хортинга – популяризация и повышение роли физической культуры и спорта, патриотическое воспитание, приобщение детей и юношества к здоровому образу жизни, отвлечение от вредных привычек, воспитания личности в духе добропорядочности и патриотизма.

Ключевые слова: остров „Хортица“, казаки, Запорожская Сечь, хортинг, национальный вид спорта Украины, готовность к защите Отечества, история физического воспитания украинского народа; патриотическое, телесное, нравственное и духовное воспитание, Сечевая школа.